

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THU HUYỀN

TÌNH HÌNH KINH TẾ - XÃ HỘI THÀNH PHỐ THÁI NGUYÊN TỪ 1986 ĐẾN 2002

Chuyên ngành : Lịch sử Việt Nam

Mã số : 60.22.54

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

PGS.TS. Trần Bá Đệ

THÁI NGUYÊN - 2004

MỤC LỤC

Tran

MỞ ĐẦU	
Chương 1: Kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên trước 1986	1
1.1. Khái quát về thành phố Thái Nguyên	1
1.1.1. Quá trình hình thành, điều kiện tự nhiên	1
1.1.2. Đặc điểm kinh tế-xã hội	1
1.2. Kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên trước năm 1986	2
1.2.1. Tình hình kinh	2
1.2.2. Tình hình xã hội	3
Chương 2: Tình hình kinh tế thành phố TN từ 1986 đến 2002	3
2.1. Thành phố Thái Nguyên trong thời kỳ đổi mới	3
2.1.1. Bối cảnh lịch sử mới	3
2.1.2 Đường lối đổi mới của Đảng và sự vận dụng của Đảng bộ Thành phố	3
2.2. Tình hình kinh tế thành phố Thái Nguyên	4
2.2.1. Về công nghiệp, tiểu-thủ công nghiệp	4
2.2.2. Về nông nghiệp, lâm nghiệp	6
2.2.3. Về thương mại, dịch vụ, du lịch	7
2.2.4. Xây dựng cơ sở hạ tầng	7
Chương 3: Biến đổi xã hội thành phố Thái Nguyên từ 1986 đến 2002	8
3.1. Trong lao động, việc làm	8
3.2. Trong thu nhập, đời sống	9
3.3. Trong văn hoá, giáo dục	9
3.4. Trong y tế, môi trường	10
KẾT LUẬN	11
TÀI LIỆU THAM KHẢO	12
PHỤ LỤC	

BẢNG CHỮ VIẾT TẮT

BCH	Ban Chấp hành
CNXH	Chủ nghĩa xã hội
CNH,HDH	Công nghiệp hoá, hiện đại hoá
CDSP	Cao Đẳng sư phạm
ĐHSP	Đại học sư phạm
HN	Hà Nội
PTTH	Phổ thông trung học
PTCS	Phổ thông cơ sở
TW	Trung ương
TN	Thái Nguyên
THCS	Trung học cơ sở
THSP	Trung học sư phạm
TH	Trung học
TBCN	Tư bản chủ nghĩa
XHCN	Xã hội chủ nghĩa

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Các Mác là người đầu tiên đưa ra định nghĩa khoa học về vị trí của kinh tế trong sự phát triển xã hội. Mác viết: *“Toàn bộ những quan hệ sản xuất hợp thành cơ cấu kinh tế của xã hội, thành cơ sở hiện thực trên đó xây dựng nên một kiến trúc thượng tầng pháp lý và chính trị và thích ứng với kiến trúc thượng tầng ấy là những hình thức nhất định của ý thức xã hội”* [16;tr.6-7].

Kinh tế là cơ sở của mọi quan hệ xã hội và giữ vai trò quyết định trong sự phát triển xã hội. Bằng chính sách kinh tế, Nhà nước sẽ điều tiết nền sản xuất vật chất - cơ sở phát triển xã hội. Qua đó xác định triển vọng và nhịp độ phát triển của xã hội.

Ở mọi thời kỳ lịch sử, vấn đề kinh tế luôn luôn được quan tâm chú trọng; vì nó có liên quan và ảnh hưởng trực tiếp đến tình hình chính trị, an ninh, quốc phòng, văn hoá, giáo dục... Kinh tế là vấn đề quyết định hàng đầu sự sinh tồn và phát triển của mỗi quốc gia. Xác định đúng đắn tình hình kinh tế là yếu tố quan trọng hàng đầu để mỗi quốc gia lựa chọn con đường phát triển của đất nước cho phù hợp. Lênin nói: *“Những cố gắng sâu xa nhất của chính sách đối nội cũng như đối ngoại của Nhà nước chúng ta đều do những lợi ích kinh tế, địa vị kinh tế của các giai cấp thống trị ở nước ta quyết định* [52;tr.403-404].

Tình hình kinh tế-xã hội là sự phản ánh rõ nét quá trình phát triển của mỗi thời kỳ lịch sử. Nói cách khác, sự tiến bộ của đất nước trong một giai đoạn nào đó thường được đánh giá trên hai mặt: sự gia tăng về kinh tế và sự tiến bộ về xã hội. Trong đó kinh tế địa phương góp phần không nhỏ vào sự phát triển chung của kinh tế quốc gia. Chiến lược và quy hoạch phát triển kinh tế-xã hội ở Việt Nam trong những năm qua có ý nghĩa rất quan trọng, nên vị trí đầu tư phát triển kinh tế địa phương được Đảng ta xác định là một nhiệm vụ

quan trọng, lâu dài và tất yếu trên bước đường xây dựng, phát triển đất nước. Để có thể xác định rõ bước đi cho quá trình phát triển, việc nghiên cứu tìm hình kinh tế-xã hội giai đoạn đã qua là việc làm rất cần thiết.

Trong nền kinh tế XHCN, kinh tế Trung ương giữ vai trò chủ đạo. Đại hội đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ VI (12/1986), nhấn mạnh: *“Nhiệm vụ cải tạo XHCN đặt ra cho chặng đường đầu tiên là kinh tế XHCN với khu vực quốc doanh làm nòng cốt, phải giành được vai trò quyết định trong nền kinh tế quốc dân”* [27;tr.59].

Nhiệm vụ đổi mới toàn diện đất nước đòi hỏi phải đổi mới cả kinh tế địa phương. Kinh tế Trung ương và kinh tế địa phương hợp thành cơ cấu thống nhất hoàn chỉnh của nền kinh tế XHCN. Kinh tế địa phương bao gồm: Kinh tế nông nghiệp, công nghiệp, tiểu-thủ công nghiệp, du lịch, dịch vụ, thương mại, lưu thông phân phối ở các địa phương và là một bộ phận tất yếu của cơ cấu kinh tế đất nước. Vì vậy, việc đầu tư phát triển kinh tế địa phương rất quan trọng, không chỉ có ý nghĩa trước mắt mà còn là chiến lược lâu dài để củng cố tiềm lực kinh tế địa phương; đồng thời góp phần vào sự phát triển chung của đất nước.

Cách Thủ đô Hà Nội 80km về phía Tây Bắc, thành phố Thái Nguyên trung tâm hành chính, kinh tế, chính trị, văn hoá-xã hội của tỉnh Thái Nguyên. Nơi đây từng là Thủ phủ Khu Tự trị Việt Bắc, là “chiếc nôi” của công nghiệp luyện kim Việt Nam, với Khu công nghiệp Gang Thép được xây dựng từ những năm cuối thập kỷ 50 (thế kỷ XX). Sự ra đời của các khu công nghiệp nặng, công nghiệp nhẹ, cùng với nhiều khu mỏ, tạo cho thành phố Thái Nguyên một dáng hình đặc trưng của thành phố công nghiệp.

Thành phố Thái Nguyên có điều kiện tự nhiên khá thuận lợi, tài nguyên thiên nhiên khá phong phú, là cơ sở để phát triển một nền kinh tế toàn diện. Dưới bàn tay và khối óc của những con người năng động, thành phố Thái Nguyên đã góp phần quan trọng cho sự phát triển kinh tế nói chung, kinh tế công nghiệp nói riêng của đất nước trong quá khứ, hiện tại và cả tương lai.

Thực hiện đường lối phát triển kinh tế của Đảng, trong những năm 1980-1985, nằm trong tình hình khó khăn chung của cả nước, thành phố Thái Nguyên gặp không ít khó khăn về kinh tế-xã hội. Mặc dù Thành phố đã có nhiều cố gắng phát triển sản xuất, ổn định đời sống nhân dân, các chỉ tiêu về công nghiệp, tiểu-thủ công nghiệp đều tăng so với những năm trước song, tốc độ tăng sản phẩm còn chậm; nhiều cơ sở sản xuất do những nguyên nhân khó khăn khác nhau, sản xuất bấp bênh, chưa khai thác hết tiềm lực hiện có, nên tỷ trọng công nghiệp, tiểu-thủ công nghiệp trong tổng thu nhập của Thành phố còn thấp...

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VI (12/1986), đề ra đường lối đổi mới đánh dấu một mốc lịch sử quan trọng trên con đường đổi mới toàn diện và sâu sắc ở nước ta; đặc biệt là sự đổi mới về quan điểm kinh tế. Tư duy mới về kinh tế mà Đại hội VI đưa ra chính là sự vận dụng đúng đắn Chủ nghĩa Mác-Lênin vào hoàn cảnh cụ thể của nước ta, phù hợp với quy luật và trình độ phát triển của nền kinh tế ở mỗi thời kỳ.

Những năm tiếp theo, trước những thành tựu và khó khăn về kinh tế-xã hội của đất nước, Đảng ta lại tiếp tục đưa ra các chiến lược, mục tiêu phát triển phù hợp. Điều đó được thể hiện rõ trong Nghị quyết các kỳ Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VII, VIII và IX.

Trong thời kỳ đổi mới đất nước, thành phố Thái Nguyên đã vận dụng như thế nào Nghị quyết các Đại hội lần thứ VI, VII, VIII và IX của Đảng và cuộc sống? Tình hình kinh tế-xã hội của thành phố Thái Nguyên có chuyển biến ra sao, đạt được những thành tựu gì và còn những hạn chế, tồn tại nào cần khắc phục?

Vì vậy, nghiên cứu vấn đề kinh tế-xã hội trong thời kỳ đổi mới là một việc làm cần thiết; là nhiệm vụ của nhiều ngành khoa học, trong đó có lịch sử để làm sáng tỏ những vấn đề nói trên, giúp ta thấy được những ưu điểm để phát huy và những tồn tại để khắc phục, góp phần vào việc xây dựng

hoàn chỉnh và phát triển đề án quy hoạch kinh tế-xã hội của Thành phố; từ đó, tiếp tục đẩy mạnh sự phát triển của thành phố Thái Nguyên trong những thập niên đầu của thế kỷ XXI, tương xứng với tiềm năng, thế mạnh và truyền thống quê hương.

Nghiên cứu tình hình kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên từ 1986 đến 2002, còn góp phần cung cấp thêm tư liệu cho việc nghiên cứu, biên soạn lịch sử, cũng như phục vụ công tác tuyên truyền, giáo dục truyền thống lịch sử.

Theo suy nghĩ đó, chúng tôi chọn: ***"Tình hình kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên từ 1986 đến 2002"*** làm đề tài luận văn.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Tình hình kinh tế-xã hội cả nước nói chung, ở các địa phương nói riêng, là một vấn đề được những nhà nghiên cứu ở trung ương và địa phương quan tâm nghiên cứu dưới nhiều hình thức, góc độ khác nhau. Đặc biệt, từ khi thực hiện công cuộc đổi mới đất nước theo chủ trương của Đảng, với cách tư duy mới, chúng ta đã thấy rõ hơn vai trò của kinh tế địa phương đối với sự phát triển chung của kinh tế cả nước. Điều này được thể hiện rất rõ trong các Văn kiện của Đảng, từ Văn kiện các Đại hội lần thứ III, IV, V, nhất là trong các Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ VI, VII, VIII và IX.

Lê Duẩn trong tác phẩm *"Năm vững đường lối cách mạng xã hội chủ nghĩa tiến lên xây dựng kinh tế địa phương vững mạnh"*-Nxb Sự thật, Hà Nội 1968, đã đề cập đến vị trí, vai trò của kinh tế địa phương đối với sự phát triển kinh tế đất nước.

Đoàn Trọng Truyền với bài viết *"Những vấn đề kinh tế của Việt Nam bước vào kế hoạch 5 năm (1986-1990)"* trong cuốn *"Những vấn đề kinh tế cơ bản của thời kỳ quá độ"*- Nxb Nông nghiệp, Hà Nội 1987, đề cập đến những thành tựu cơ bản mà đất nước đã đạt được trong những năm 1981-1985 và chủ trương, phương hướng có tính chiến lược trong những năm đầu đổi mới.

Trường Chinh trong tác phẩm "*Đổi mới là đòi hỏi bức thiết của đất nước và của thời đại*"- Nxb Sự thật, Hà Nội 1987, khi phân tích chủ trương của Đảng đề ra tại các Đại hội IV,V, trên cơ sở đó khẳng định tính đúng đắn và những thành tựu đạt được đã chỉ ra những sai lầm, khuyết điểm, nguyên nhân của nó, từ đó thấy rõ sự cần thiết phải đổi mới, nhất là đổi mới tư duy kinh tế.

Nguyễn Văn Linh trong tác phẩm "*Đổi mới sâu sắc và toàn diện trên mọi lĩnh vực hoạt động*"- Nxb Sự thật, Hà Nội 1987; Nguyễn Trí Đình, trong sách "*Lịch sử kinh tế quốc dân*", Tập II- Nxb Giáo dục 1994, đã đề cập đến vấn đề kinh tế, chủ trương đổi mới kinh tế của Đảng và Nhà nước trong thời kỳ đổi mới.

Trần Bá Đệ trong tác phẩm "*Lịch sử Việt Nam từ 1858 đến nay*"- Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội 1996 và tác phẩm "*Lịch sử Việt Nam từ 1975 đến nay-Những vấn đề lý luận và thực tiễn của Chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*"- Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội 1998, đã đề cập đến bối cảnh đất nước và chủ trương của Đảng về đổi mới kinh tế, chính trị.

Nguyễn Trọng Phúc trong cuốn "*Một số kinh nghiệm của Đảng Cộng sản Việt Nam trong quá trình lãnh đạo sự nghiệp đổi mới*"- Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội 2000, đã tổng kết một số chủ trương đổi mới của Đảng và những thành tựu tiêu biểu mà chúng ta đã đạt được, từ đó rút ra những kinh nghiệm trong lãnh đạo của Đảng...

Về kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên, Văn kiện các kỳ Đại hội Đảng bộ Thành phố lần thứ X, XI, XII, XIII, XIV và một số tài liệu khác đã đề cập đến.

Trên cơ sở đường lối đổi mới của Đảng và các Chỉ thị, Nghị quyết của Đảng bộ tỉnh Bắc Thái (1986-1996), tỉnh Thái Nguyên (1997-2002), Văn kiện các kỳ Đại hội Đảng bộ Thành phố đã tổng kết đánh giá những thành tựu đạt được và những thiếu sót, khuyết điểm ở trong nhiệm kỳ trước, đề ra chủ trương lãnh đạo phát triển kinh tế-xã hội Thành phố của Đảng bộ trong nhiệm kỳ tiếp theo.

Các cuốn "*Lịch sử Đảng bộ thành phố Thái Nguyên*"- Tập I (1930-1975), xuất bản năm 1991 và Tập II (1975-2002), xuất bản năm 2003; "*Đề án quy hoạch chung cải tạo và xây dựng thành phố Thái Nguyên*", xuất bản năm 1995; "*Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế xã hội thành phố Thái Nguyên đến năm 2010*", xuất bản năm 1999; "*Đề án đề nghị công nhận thành phố Thái Nguyên là đô thị loại II*", xuất bản năm 2002; "*Kỷ yếu 40 năm thành phố Thái Nguyên (1962-2002)*", xuất bản năm 2002;... đã đề cập đến điều kiện tự nhiên-xã hội, tiềm năng phát triển; đồng thời khái quát tình hình kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên trước và trong đổi mới.

Các báo cáo hàng năm, báo cáo nhiệm kỳ về tình hình kinh tế-xã hội từ 1986 đến 2002 của Tỉnh uỷ, Uỷ ban nhân dân tỉnh, Thành uỷ, Uỷ ban nhân dân thành phố Thái Nguyên, là sự tổng kết tình hình kinh tế-xã hội của tỉnh, Thành phố.

Hệ thống sách, tạp chí, báo cáo, đề án của Uỷ ban nhân dân Thành phố, của các sở: Văn hoá-Thông tin, Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, Thương mại-Du lịch..., nhưng những tạp chí, báo cáo này chỉ đi vào nghiên những khía cạnh mà các sở quản lý.

Hệ thống Niên giám Thống kê của Cục Thống kê tỉnh Bắc Thái (1986-1996), tỉnh Thái Nguyên (1997-2002) và của Phòng Thống kê thành phố Thái Nguyên, mang tính chất thống kê lại những số liệu kinh tế-xã hội của các huyện, thành, thị trong tỉnh (trong đó có Thành phố) và của các xã, phường trong Thành phố, nhưng còn rời rạc, lẻ tẻ.

Ngoài ra, các bài viết trên báo, đài địa phương của nhiều tác giả; nhưng cũng chỉ phản ánh được một phần, một khía cạnh nào đó, mang tính thời sự tin tức.

Tất cả các công trình trên, do mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu khác nhau đã đề cập đến chủ trương đổi mới của Đảng, tình hình kinh tế-xã hội củ thành phố Thái Nguyên ở nhiều khía cạnh khác nhau.

Thế nhưng, cho đến nay, chưa có công trình nghiên cứu một cách đầy đủ, hệ thống tình hình kinh tế-xã hội của thành phố Thái Nguyên từ 1986 đến 2002, để qua đó nêu bật vai trò, đặc điểm của kinh tế thành phố Thái Nguyên thời kỳ đổi mới và thấy được vai trò của nó đối với sự phát triển chung của tỉnh và của cả nước. Mặc dù vậy, chúng tôi vẫn đánh giá cao các công trình nghiên cứu trên và coi đó là những tài liệu tham khảo quý giúp cho việc nghiên cứu đề tài này.

3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu, nhiệm vụ đề tài

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Luận văn tập trung nghiên cứu về tình hình kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên từ 1986 đến 2002.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Trong điều kiện và thời gian cho phép, luận văn chỉ tập trung nghiên cứu một số ngành kinh tế chủ yếu, là thế mạnh của thành phố Thái Nguyên, gồm Công nghiệp, Tiểu-thủ công nghiệp, Thương mại, Dịch vụ, Xây dựng cơ sở hạ tầng, Nông-lâm nghiệp và những biến đổi xã hội dưới tác động của kinh tế, trong thời kỳ từ năm 1986 (khi cả nước, trong đó có thành phố Thái Nguyên, chính thức chuyển sang thực hiện đường lối đổi mới) đến năm 2002 (năm kỷ niệm 40 năm (1962-2002) thành lập thành phố Thái Nguyên).

3.3. Nhiệm vụ đề tài

Đề tài nghiên cứu một cách khái quát về thành phố Thái Nguyên (quá trình hình thành, điều kiện tự nhiên, đặc điểm kinh tế-xã hội) và điểm sơ qua tình hình kinh tế-xã hội Thành phố trước khi thực hiện đường lối đổi mới (1986).

Nghiên cứu một cách hệ thống, toàn diện quá trình chuyển biến kinh tế của thành phố Thái Nguyên và những biến đổi về xã hội dưới tác động của kinh tế từ năm 1986 đến 2002.

Từ nghiên cứu tình hình kinh tế-xã hội thành phố Thái Nguyên (1986-2002), rút ra đặc điểm riêng của kinh tế-xã hội Thành phố trong tổng thể tình hình kinh tế-xã hội chung cả nước trong cùng thời gian.